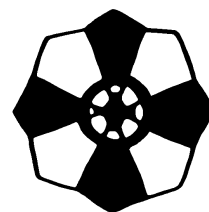

SPÅNGA BYGDEN

Nr 101

Maj 2007

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

SPÅNGA BYGDEN

Utges av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund.
Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Carin Ljung, Leif Lennbom, Krister Nordin

Innehåll

Händelserik dag i Haninge	3
En konfirmation för 70 år sedan	12
Årsstämma blev vårstämma	14
Efterlysningar	18
Öppet hus på Nälsta gård	19
Nya medlemmar	20

Omslagsbild: Västerhaninge kyrka 2007.

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille
Box 3303 163 03 SPÅNGA
PlusGiro 26 50 62-0 Bankgiro 5534-2471
Adress till Nälsta gård: Rättar Vigs väg 95
Buss 118, hållplats Nälstaplan
Hemsida: www.hembygd.se/stockholm/spanga

Händelserik dag i Haninge

av Carin Ljung

Lördagen den 5 maj steg drygt trettio förhoppningsfulla gillesmedlemmar på pendeltåget vid Spånga station med destination Västerhaninge. Det var Haninge hembygdsgille som bjudit oss att komma på upptäcktsfärd i skärgårdskommunen.

Efter knappt en timmes resa genom det vårfagra landskapet möttes vi vid Västerhaninge station av Tord Ljung, född och uppvuxen i Spånga men sedan många år bosatt i Västerhaninge. Han klev upp på en bänk för att synas bättre och berättade om Jordbrogravfältet som vi just passerat med tåget. Det är ett av Nordens största från äldre järnåldern och består av många hundra gravar. Endast en mindre del av fältet är utgrävt. I samband med byggandet av ett mormontempel på 1980-talet gjordes grävningar, liksom vid anläggandet av dubbelspår till järnvägen 1993. Tord uppmanar oss att vid hemfärden titta åt vänster när vi lämnat Västerhaninge station, så skulle vi få se ett avtorvat område på gravfältet.

På vägen till hembygdsgården går vi förbi Västerhaninge kyrka som är från 1200-talet. Två gånger blev kyrkan träffad av blixten, berättar Tord, först 1641 då den byggdes upp igen, och sedan ytterligare en gång 1831, då endast två svarta väggar återstod efter branden. Denna gång omgestaltades kyrkan helt.

Framme vid bygdegården som utgörs av Sotholms härads tingshus, byggt 1731-1734, hälsas vi välkomna av Gunilla Bramme, tidigare ordförande i Haninge hembygdsgille. Hon visar oss tingsalen en trappa upp som fram till 1916 användes som domstol och som har oförändrad inredning med domarskrank och högsäte samt plats för åhörare. Dödsdomar avkunnades fram till 1853 och verkställdes vid den s.k. Galgstenen, en bit ifrån tingshuset. I nedervåningen fanns och finns fortfarande en krogسال med utskänkning. Verksamheten motarbetades av prästerna som fann att alltför många kyrkobesökare aldrig kom fram till kyrkan utan fastnade på krogen.

Sotholms härads tingshus

I tingshusets övervåning finns förutom tingsalen två rum av musei-karaktär, det ena med gamla Haninge-dräkter, knypplade spetsar, vävda textilier och en gammal symaskin, det andra med stenåldersfynd, gamla verktyg och mätstickor samt en boksamling.

På tingshustomten finns flera uthus, dels ett torp från Jordbro och en smedja från Sotinge by, dels en lillstuga med vagnslider som är under uppbyggnad. Något som väcker vår nyfikenhet är en stor sten, slät på ena sidan med ett labyrintliknande mönster ingraverat. Det är en skyttesten från 1870, skänkt av Västerhaninge skyttegille. Det finns bara två sådana i Sverige och denna är den bäst bevarade. Det som såg ut som en labyrint var helt enkelt en måltavla! Vid användning beströks ytan med tjära förutom pricken i mitten som förblev vit. Stenen stod tidigare i Norrskogen.

Nu vankas det soppa med öl och bröd i krog salen! Alla ställer sig i soppkön och slår sig sedan ner vid långborden under livligt prat. Efter avslutande kaffe manar Gunilla på oss att vi måste vidare, vi kan inte stanna här hela dan hur trevligt det än är!

Utanför tingshuset väntar vår buss Och inte vilken buss som helst! En gul skönhet från 1964 som Svenska Omnibusföreningen ställt till vårt förfogande genom Haninge hembygds gilles försorg. När alla stigit ombord och slagit sig ner på de gamla men förvånansvärt bekväma sätena startar bussen och dränker alla samtal i ett öronbedövande motorbuller. Och jag flyttas tillbaka till min barndoms bussfärder med bensindoft och skakningar och just detta ihållande motorljud.

Veteranbussinteriör

Tingssalen i Sotholms härads tingshus

Årsta slott

Bussen styr kosan mot havet, närmare bestämt Årsta havsbad, där HSB-direktören Wallander tidigt skapade en fritidsby med gemensamt boende i låga huslängor. Flera längor finns ännu kvar liksom en restaurang och en liten museistuga på 16 kvadratmeter.

Vi dröjer dock inte där utan hastar vidare mot Årsta, där Fredrika Bremer växte upp och även tillbringade de sista åren av sitt liv. Slottet byggdes 1660-67 av amiral Claes Hansson Bielkenstierna och det var från denna plats Gustaf II Adolfs trupper skeppades ut på sin väg till Tyskland och 30-åriga kriget. 1805 köptes slottet av Carl Fredrik Bremer från Åbo (Fredrikas far) som använde det som sommarbostad för sin familj fram till 1853, då slottet såldes till Lars Johan Hierta.

I början av 1900-talet köptes slottet av telefoningenjören Carl Theodor Cedergren som förändrade hela interiören och inredde rummen i olika stilar - renässans, barock, rokoko och empire. Hans ideal var Hallwylska palatset i Stockholm.

När vi träder in i den stora hallen ser vi till höger det s.k. kakelrummet där stora kakelmålningar i Delft-porslin täcker väggarnas övre del. Motiven är holländska skepp och hamnar samt genrebilder från landsbygden. I matsalen, som är helt träboaserad och har möblemang från hotell Rydberg i Stockholm, hänger en stor målning av Marie Antoinette med sina två barn. Det är en kopia (gjord av Peter Strand) av Wertmüllers berömda porträtt som finns på Nationalmuseum. Längs väggarna löper en fris av gobelängimitationer (också från hotell Rydberg) som målats av Anna Boberg (hustru till Ferdinand Boberg).

Nu kommer vi in i den s.k. Fredrika Bremervåningen som omfattar tre salonger samt sovrum och badrum. I den vita empiresalongen finns ett flöjt-ur, dvs. ett golvur med en vals inmonterad i fodralet (fungerar som ett självspelande piano). Till uret finns 15 olika rullar med gustaviansk musik. I samma rum står också en vit flygel. Angränsande salong är inredd helt i rokoko, med dörröverstycken av utskuret trä. En jättelik

förgylld säng prydd med keruber fyller sovrummet medan badrummet är mycket rymligt med modernt nedsänkt badkar.

Flöjt-uret på Årsta slott

Vår guide berättar att Fredrika och hennes systrar fick en mycket kvalificerad utbildning i hemmet genom tillkallade lärare. De hade exempelvis Fahlcrantz som "bildlärare", vilket fick stor betydelse för Fredrika som i hela sitt liv fortsatte att teckna och måla. Därutöver hade de danslärare och en kock som skulle lära barnen hur man lagade mat. De fick dock aldrig själva pröva på utan meningen var att de skulle veta hur det gick till.

Nästa anhalt blir Österhaninge kyrka, där Fredrika och resten av familjen Bremer ligger begravd. Den är från 1300-talet, men det lätt lutande tornet kom till först på 1500-talet. Ett gravkor för familjen Bielkenstierna

tillkom 1662. Ganska nära kyrkan ligger en gård från 1600-talet vid namn Hässlingby. Den ägdes en tid av Carl Fredrik Bremer som 1832 startade en skola där (10 år före folkskolestadgan!). Gården har haft många kända ägare, såsom riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhielm (halvbror till Gustaf II Adolf), Peter Jonas Bergius (grundare av Bergianska trädgården) samt Anders Celsius. Numera är den vackra gården ombildad till bostadsrättsförening, med två lägenheter i huvudbyggnaden och en i vardera flygeln.

Nu bär det av mot Tyresta och Nationalparkernas hus, en märklig byggnad med konturer som en Sverige-karta. Huset har torvtak och grå

Vår guide i Nationalparkernas hus

träväggar och är helt miljöanpassat. Interiören är av furu, gran och sten och väggarna är strukna med äggoljetempera tillverkad av ägg från Tyresta by som ligger strax intill.

Inne i huset tas vi om hand av en glad skånsk guide som berättar att två tredjedelar av Sveriges yta är barrskog och att 90 procent av våra nationalparker finns i fjällen. I det stora oregelbundna rummet finns scenerier uppbyggda med de olika biotoper vi har i Sverige och vår glada guide berättar livfullt om myrmarker och storskog och vad som karakteriserar dem. Det finns luckor i väggarna där man kan sticka in handen och känna värmen från björnens gap och hans sträva tunga. På en hög ställning ligger ett stort flyttblock som skakar till när man passerar där under och får hjärtat att hoppa upp i halsgropen.

Stora delar av Tyresta nationalpark brandhärjades 1999, men naturen har redan börjat återhämta sig. Hela området är nästan 5 000 hektar stort och är ett av Mellansveriges mest orörda naturområden. Här finns urskog med 400-åriga tallar, klara skogssjöar och ett stort antal ovanliga växter och djur.

Nu är vår utmätta tid snart tillända, och vi tar farväl av vår glada guide och klättrar in i bussen för en sista färd till Västerhaninge station där vårt pendeltåg väntar. Innan vi lämnar bussen håller Gösta Garberg ett litet tacktal till Gunilla och Tord som gett oss en så härlig dag i den vackra Haninge-bygden.

En konfirmation för 70 år sedan

av Carin Ljung

Det finns ett fotografi av en konfirmation i Spånga kyrka år 1937. Flera rader av flickor i långa, vita klänningar med en svartklädd präst längst fram.

Bussen som transporterade oss i Haninge.

Trots att det är 70 år sedan bilden togs finns det fortfarande tre flickor i Spånga hembygdsförening som minns händelsen.

Det är Barbro Andersson, Karin Jonsson och Blenda Brandt. På den tiden hette de Barbro Eriksson, Karin Lisshagen och Blenda Östlund.

Prästen hette Klas Fredrik Busch och var kyrkoherde i Spånga församling.

Senare samma år gjorde fotografen Gösta Roosling en film om denna konfirmation, men då var Busch utbytt mot Gewalli, som var komminister i församlingen.

De långa vita klänningarna kompletterades med vita silkesstrumpor och högklackade skor, minns Blenda. ”Det var mina första skor med höga klackar och jag var så stolt.”

Karin minns att det var 53 flickor som gick fram och att det ösregnade den dagen.

Barbro kommer inte ihåg att förhöret var svårt på något sätt. ”Allt var bara roligt och Busch var så snäll.”

Ingen av dem minns några presenter i samband med högtiden. Och det var inget tvång att gå i kyrkan under läsningstiden. Barbro säger att hennes föräldrar inte var direkt religiösa, men konfirmeras skulle man ändå, det var ett tecken på att man blivit vuxen.

Blenda berättar att eftersom hon inte var döpt fick hon ett snabbdop inne i sakristian mitt under konfirmationen. ”Det var så snopet, jag hade trott det skulle ske ute i kyrkan under högtidliga former.”

Men varför är det bara flickor på bilden? Jo, pojkar och flickor konfirmerades var för sig, eftersom det var så stora grupper. De fick helt enkelt inte plats på en gång i kyrkan.

Årsstämma blev vårstämma

av Carin Ljung

Den 25 mars strålade solen över Församlingshuset när Hembygdsgillets årsstämma gick av stapeln. Vi i styrelsen befarade att mötet skulle bli glest besatt eftersom vi trodde att många hellre ville lapa sol.

Men oj, vad vi bedrog oss!

En strid ström av deltagare passerade genom dörren och bänkade sig kring kaffeborden. Tur att vi hade dukat åt så många! Ändå fick vi ställa fram extra kaffekoppar åt några som kom i sista minuten. Ett välfyllt församlingshus är en trevlig syn och arrangörerna myste.

Åldermannen Gösta Garberg hälsade välkommen och årsmötesförhandlingarna vidtog. Till ordförande för stämman utsågs åldermannen själv och till sekreterare Lil Rysanell. Justerare blev Gun Berg och Carl-Erik Lilja. Verksamhetsberättelsen upplästes och godkändes. Granskningsmännen gick igenom den ekonomiska redovisningen, som fick med beröm godkänt, varpå styrelsen beviljades ansvarsfrihet för 2006.

Så vidtog valet av ny styrelse. Gösta Garberg fick förnyat förtroende som ordförande och bland de andra i rådet blev det endast växlingar på två poster. Inga-Britt Häggström avgick och Anita Pettersson inträdde i hennes ställe. Granskningsmännen kvarstod på sina poster, men i valberedningen avlöste Barbro Andersson Clary Holmer som avgick.

Medlemsavgiften bestämdes till samma summa som tidigare (120 kr). Eftersom inga övriga ärenden lämnats in, avslutade Gösta Garberg förhandlingarna med att hålla ett tacktal till Inga-Britt Häggström som länge varit aktiv i rådet. För sina betydelsefulla insatser tilldelades hon förbundets hedersnål med lagerkrans som Gösta fäste på hennes kavajslag med viss möda. Clary Holmer avtackades också för många år i

rådet och nu senast i valberedningen. Hon fick en vacker blombukett och en kram av Gösta.

Clary Holmer

Inga-Britt Häggström och Gösta Garberg

Sedan passade Gösta på att upplysa om Gillets 75-årsjubileum i höst. Det går av stapeln den 27 oktober och firas med mat och musik. Närmare upplysningar kommer i Spånga-Bygdens septembernummer.

Så blir det äntligen kaffe!

Den sista programpunkten blir den intressantaste. Börje Sandén, gammal spångabo som numera har sina bopålar i Bro, berättar om en tusen år gammal skärmytsling mellan Olof Skötkonung och Olav av Norge (han som senare blev Olav den Helige). Med hjälp av gamla kartor visar Sandén hur Olav seglade in i Mälaren men fångades in vid Skarven, norr om Almarestäket, av Olof Skötkonungs flotta från Sigtuna. Där blev Olav instängd över vintern och hans mannar fick lov att fälla träd och anlägga eldar på isen för att inte fartygen skulle skruvas sönder. I en isländsk saga berättas om Olavs sjöresa och fångenskap vid Skarven. Där står att vid slutet av vintern skedde ett mirakel och "näset delade sig" så Olav kunde fly med hela sin flotta. Genom en mätning 1830 kunde man se att vattennivån på det stället höjdes med minst en meter under vårfloden.

Stig Eriksson och Lars-Jonny Studahl

Sjöleden Stockholm – Sigtuna - Uppsala var en mycket viktig trafikled. På en karta från 1598, baserad på den romerske historieskrivaren Tacitus skildringar av Norden, ser man Mälaren som en skärgård. Olaus Magnus gav 1539 ut Carta Marina för att visa hur man kunde resa i Sverige. Utländska kartor över Mälaren var länge missvisande och på en relativt sen amerikansk karta ur National Geographic Magazine har Mälaren bara en ö, och det är Upplands Bro!

Börje Sandén och Ingrid Källberg

Börje Sandén avslutar med att visa en bild över Ryssgraven vid Stäket. Han får långa applåder för sitt entusiastiska framförande med förstklassigt kartmaterial.

Gösta Garberg avslutar så årsstämman med ett varmt tack till föredragshållaren och till publiken som infunnit sig så mangrant.

Efterlysning 1

Jag söker kontakt med Dig som har roliga minnen eller fotografier om händelser runt Spångaan som också kallades Bällstaån.

Jag har gjort en skrift om ån och ser gärna mer information som skall sparas i arkiv. Ser fram emot att få många samtal, och Dina foton önskar jag få kopiera.

Med vänlig hälsning

Anita Pettersson, Bromsten
Tel: 08 – 36 83 55

Efterlysning 2

Är det någon som har ett bord att skänka, för 4-6 personer, som skulle passa i kammaren på Nälsta gård?

Det bord vi har är ganska litet och rangligt och vi behöver bordsplatser vid våra välbesökta Öppet Hus.

Hör av dig till någon i gillesrådet.

Gösta Garberg tel 36 70 78
Leif Lennbom tel 36 31 86
Krister Nordin tel 760 21 77

**Välkomna
till
Nälsta Gård**

**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
Kl. 13 - 16**

27 maj

10 juni

26 augusti

9 september

23 september

14 oktober

OBS!! 28 oktober INSTÄLLT

Nya medlemmar

Jan-Erik Andersson, Spånga

Hans Hellström, Spånga

Ingrid Hellström, Spånga

Elisabeth Hemdal, Spånga

Håkan Ljung, Spånga

Hans Pettersson, Spånga

Margot Sjöström, Vällingby

Hans Tallroth, Spånga

Kristina Tallroth, Spånga

Välkomna!

Medlemsavgiften: Kr 120:-, familjemedlemmar kr 20:-

ISSN 0281-5079